

טור' כץ מנחם ("קיציו")

172747

בן חנה ואהרון

נולד ב- 22.7.1923

שרת בגדוד "ברק" (12)

נפל ב- 16.3.1948

בקרבות בית קשת

בן מנחם ("קיצ'י")

בן אהרן וחנה. נולד ב-22.7.1923 בעיירה סוואליווה שליד מונקאץ' ברוסיה הקרפטית. למד ב"חדרים" ובבית-ספר עממי ממשלתי בצ'כיה. כשהאזור סופח שנית להונגריה ב-1938 וההונגרים החלו את שליטתם בדיכוי היהודים, ברח מנחם עם אחיו הבכור לרומניה, כדי להגיע משם לארץ ישראל. הם נאסרו והוחזרו אחרי פרוץ מלחמת-העולם להונגריה. שם נאסרו שוב כחשודים בריגול, אך שוחררו מיד.

כשהשתלטו הנאצים על הונגריה, נלקח מנחם למחנות עבודת-פרך באזורי הסכנה בחזית, וב-1944 — למחנה אושבינצים. ניצל מהשמדה ואחרי השחרור חזר לבקש את משפחתו ומשלא מצא איש ממנה במקום מגוריהם יצא ב"נתיב-הבריחה" לגרמניה והצטרף לקיבוץ-ההכשרה "התחיה". התערה בחבונה, למד עברית בחשק רב, ואת תורת החלוציות, שהיתה חדשה לו, קיבל בהתלהבות וחרד לנעשה בארץ כאילו כבר היה אחד מאזרחיה. העפיל באניה "לטרון", נכלא בקפריסין, שם מצא את אחיו ונודע לו כי עוד אחים ואחיות נשארו בחיים. התנדב ל"הגנה" והשתתף באימוניה. משעלה ארצה בראשית שנת 1947 הלך עם חבריו לקיבוץ עין-גב. במשך נטה שכם לעבודה ועשה אותה בהתלהבות חלוצית.

מיד אחרי הכרזת או"ם התגייס מטעם המשק לשירות פעיל ב"הגנה" וסיים קורס לחבלנות. כשנהרגו ביריות מן המארב שבעה מאנשי בית-קשת שיצאו לסיור, הגיע שמה עם תגבורת חי"ש ממשקי עמק-הירדן ויצאו לחפש את ההללים. באותו סיור נפצע מיריות אויב ברגלה, אגב טיפול בו פגע כדור אויב ברימון שהיה אצלם. החובש נהרג בהתפוצצות, והוא והמטפלים בו נפצעו. כשהובל בעגלה לבית-קשת נחלש מאיבוד דם רב, הועבר לבית-החולים שבעפולה וביום המחרת (16.3.1948) לפנות בוקר מת. למחרת היום הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות בעין-גב.

חטיבת גולני שנות ה-40

הנוף האנושי של החטיבה

הנוף האנושי של חטיבת גולני במלחמת העצמאות היה מגוון ורב-פנים. הוא מאפיין את "דור תש"ח" בארץ-ישראל של אותם הימים. מייסדי החטיבה, ראשוני לוחמיה ומפקדיה, היו אנשי ההתיישבות, עובדי-אדמה מן המושבה, המושב והקיבוץ של מרחבי הגליל והעמקים, ובתוכם שומרי מסורת לא מעטים. אליהם נוספו במרוצת חודשי לחימה ארוכים בני עיר רבים ואף עולים חדשים אנשי גח"ל ומח"ל. ראוי לציין, כי בימי תש"ח היו בחטיבת גולני בחורות רבות, אשר שירתו בכל היחידות בתפקידים שונים, ורבות מהן פעלו כקשריות או חובשות קרביות. כבר במלחמת העצמאות היתה חטיבת גולני כור היתוך לילידי הארץ ולבני העליות השונות. בסיכום המבוא שכתב נחום גולן לספר "אילן ושלח" נאמר: "...צמחנו בנוף הגלילי ובמישורי העמקים, ובמרחבי הנגב הרחבנו אפיקים - התבגרנו. ההתיישבות בעמקים ובגליל היא שנתנה לחטיבה את צביונה וחותמה המיוחד, וממנה ספגה את ערכיה, כי על כן היתה החטיבה כפרית ונאמנה לערכים שינקה בגושי התיישבות אלו. ציינו אותה תכונותיו של עובד-האדמה ויושב-הכפר: עקשנות, צמידות למשימה, שורשיות ושקט..."

הקרב בו נפל מנחם ז"ל

המערכה

קרבות ראשונים.

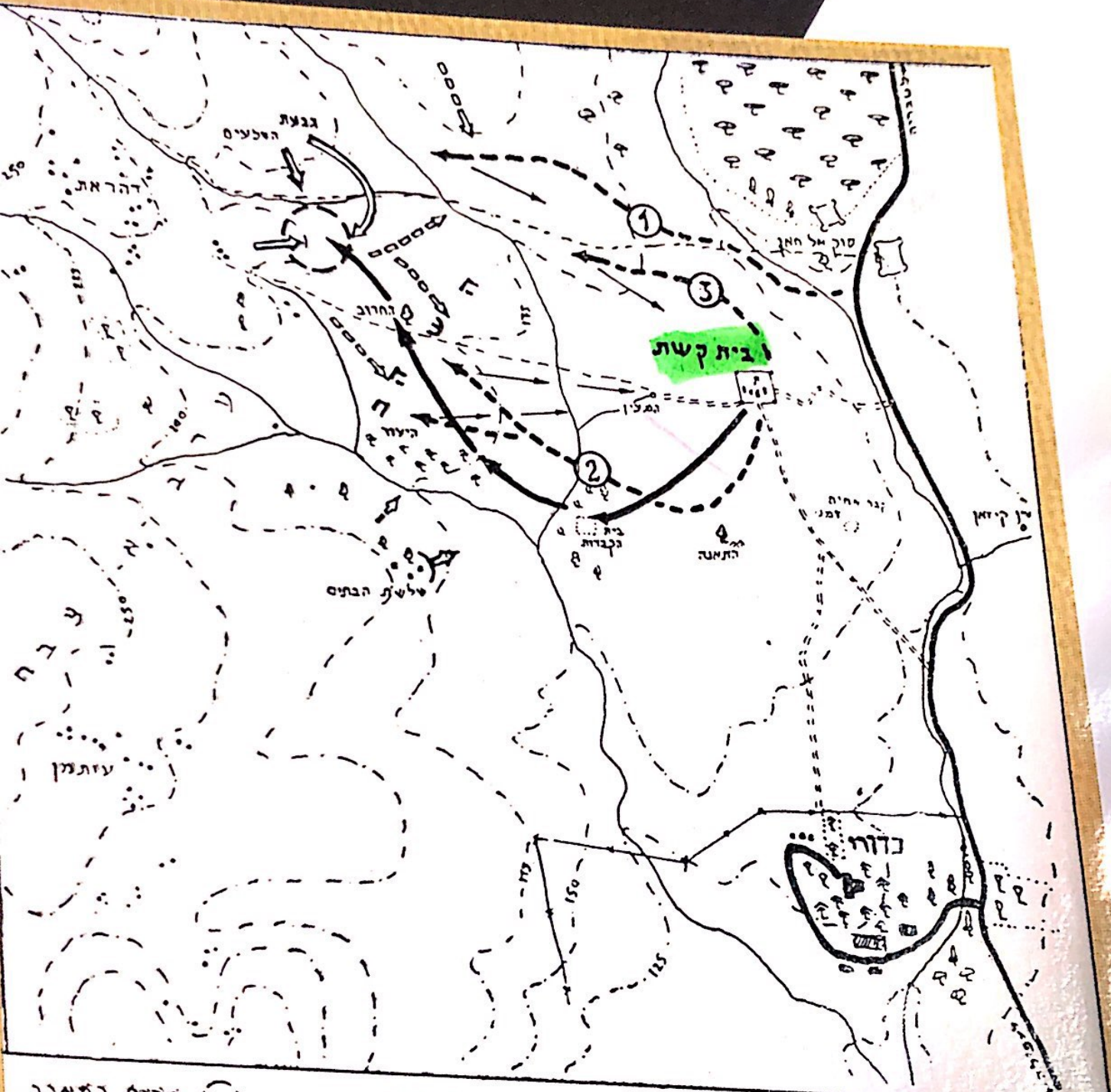
הגליל התחתון היה אחד מאזורי הארץ, שנסחף לאחרונה לקרבות. אולם, מאחר שרותק למערכה, החל מחדש פברואר ועד לשחרורו בחדש יולי, במערכת סגרה — לא פסקו בו התנגשויות וקרבות ודם רב נשפך עליו.

השקט המדומה, בחינת שקט שלפני הסערה, נוצל ע"י הישובים הבודדים שעל הגבול העוין לגידור המשקים, להתבצרות ולאימונים. עבודת השדה צומצמה, אנשי עבודת החוץ הזרו הביתה. השדות הרחוקים בכפר-סבת, בעולם ובמעדר לא עובדו. חברים גויסו להקמת יחידות המגן. איש לא ידע מה ילד יום...

תוך המתיחות הסתננו ידיעות ראשונות על תסיסה ותכונה קרבית בכפרי הסביבה. ברור היה מראש, שכפרים כמו לוביה, טורען, כפר פנה, דבוריה, ערב-א-צבה, לא יכזיבו את עברם המפואר. כנופיות זרות חנו בעין-מהל ובכפר-פנה בדרך אל "המשולש", ושהותן באיזור לבתה את האוירה.

ההתנקשות הראשונה אירעה בסוף ינואר באדמות כפר-מיסר שעובדו ע"י קבוץ עין-דור. טרקטוריסט, שחרש בשדה, נרצח ע"י ערבים מזוינים. ההתפרעות הכללית החלה עם ההתנקשות בתחבורה העברית מדרום לתבור, בכביש לוביה ובהטרדת סג'רה. כך הופצץ לראשונה, בליל שבת, בראשית פברואר, הגשר שמעל ודי שראר. מחצית הגשר ניזוקה והחבלנים הערבים עם "מקס" (המומחה הגרמני, ששמו נתפרסם אחר כך בכל האזור) בראשם, עמדו להרים את מחציתו השניה, כשאורות מכוננית מתקרבת מכוון דברת נראו מרחוק. הכנופיה נסוגה ותפסה עמדות במעלה שמצפון לדרך. הם חששו למכונניות-פטרול בריטיות, שנהגו עדיין להסתובב בלילות וחפשו, על כן, מחסה ערוך מראש לכל תקלה. נהג המכוננית שהתקרבה לגשר, הבחין במשהו, שלא כשורה מצד ימין והספיק להטות את המכוננית שמאלה. לערבים הובררה טעותם, זו היתה מכוננית יהודית. בעבור המכוננית על פניהם, פתחו עליה באש ממקלע. הנהג נפצע ברגלה, לשניות — נבוך, אך מיד התאושש והגביר את מהירות המכוננית. הנוסעים

מפת הקרב

מקדח: דרך השמונה
 דרך התגברות
 תנועת האויב במארב מקדם העיניים
 בקיבו עם התגברות

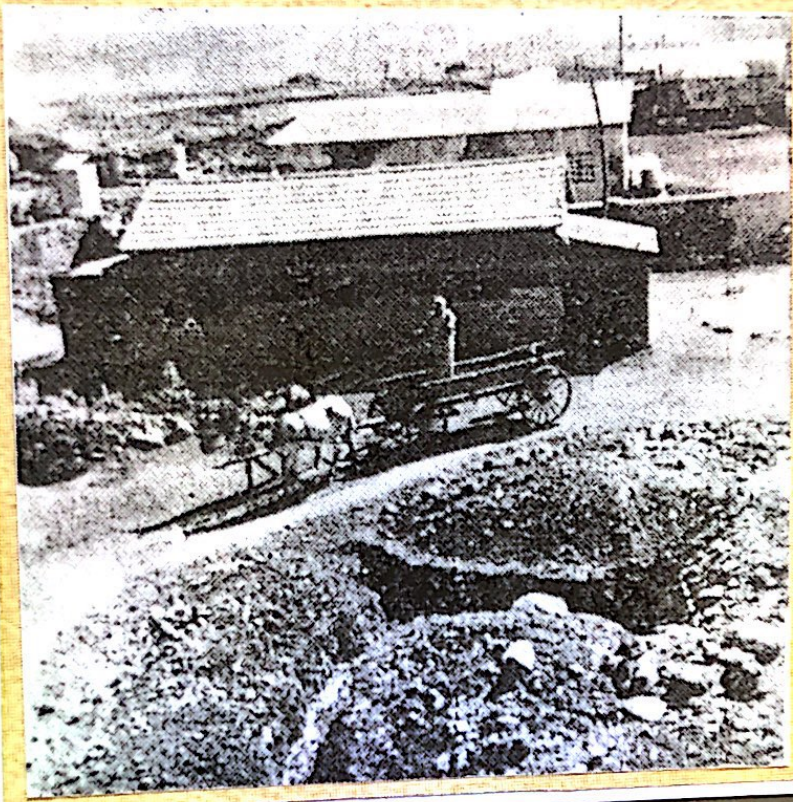
נצמדו לקרקעית והכדורים שרקו בינותם וממעל. בנס לא נפגעו מהם עוד והגיעו בשלום לכפר-תבור. היתה זו מכוניתה של בית-קשת, שהחזירה את עובדי החוץ מבית-השטה.

ההתנקשויות לא פסקו — יתר הגשרים חובלו אף הם, ובדרכים הונחו מוקשים. לוביה חסמה את הדרך באבנים וחביות, אך המכוניות פרצו והמשיכו בדרך לטבריה, כשבתוכן מספר פצועים. מכונית או שתיים שנפגעו במנועיהן והושארו בדרך, הוצתו ע"י הפורעים.

המכוניות החלו לנסוע בשיירות ובהבטחתו של המ"נ האזורי. הבריטים היו בכלל בבחינת בל-יראה בנוגע להבטחה או בדומה לכך. הם התעלמו כמעט לגמרי מכל ההתנקשויות של הערבים, ובמידה שהגיעו לאחר מאורע-שהוא הרי נהגו לחפש בכליהם של היהודים. למעשה, ריק היה כל מרחב הגליל התחתון מאנשי השלטון הבריטי, עוד מימי ההתנקשויות הראשונות, וכל כובד ההבטחה וההגנה הוטל על הישובים ויחידות חיל-השדה שהתארגנו באותם הימים במרחב הנפה.

מרכז פעילותו של האויב היה בכפר עין-מהל, שבו חנתה כנופיה בת 45 איש בפיקוד גרמני, והיתה אחראית לכל ההתנקשויות בסביבה. ב-7 לפברואר 1948 נערכה פשיטת לילה ראשונה על כנופיה זו. באותם הימים, בראשית המלחמה, היה זה מבצע חדירה נועז ביותר. מגמת הפעולה היתה להכות באויב בבסיסו, לערער ע"י כך את בטחונו בביתו הוא, ולמנוע או לדחות כתוצאה מזה, את השנות ההתנקשויות. שתי מחלקות של "ברק" ולהן צורפה כיתה מחברי בית-קשת, אלו שבצעו את הפשיטה. לאחר מסע ההתקרבות, פרצו היחידות תוך חיפוי אש, רתוק והסחה, אל קטעו הצפוני של הכפר, מקום שכון הכנופיה. ההפתעה היתה שלמה. הערבים נדהמו, התבלבלו והגיבו במאוחר באשם לכל עבר. המחלקה הפורצת עברה פנימה, פוצצה את אחד הבתים וטהרה את הסמוכים לו מיושביהם. לכנופיה נגרמי למעלה מעשר אבידות והיא נמלטה מהכפר. אנשינו חזרו בשלום. הערבים לא פללו כלל להגבה כה נמרצת מצדנו, אשר רישומה העמוק נכר בהם. העתונות הערבית, בציינה את המקרה הזה, הקימה רעש רב סביבו. בין היתר כתבו, שההתקפה בוצעה "בידי 100 גברים מבית-קשת". אכן — לזמן מה שקט האזור, אם כי המתיחות לא רפתה.

אפס, כי לא לימים רבים. שוב שרצו כנופיות בהרים. שכנינו מערב א-צבח נראו מתאמנים בגלוי. המושבה סג'רה הוצלפה מדי פעם מצד הכפר הערבי שג'רה הגובל ממש בבתי המושבה, וכן לא טמנו הלוביאנים את נשקם ב"סליק" ולא החמיצו כל הזדמנות נאותה, כדי לכבד בה את סג'רה.

בית קשת

שדוטינו, שבין כפר-סבת ללוביה, היו למאכולת עדרי הלוביאנים וכוחנו
דל היה מהבטיחם.

כדי לרסן את חוצפתם של ערביי שג'רה, נערכה ב-16 לפברואר התקפה
של מחלקה לערך, על הבתים שמהם הרבו לצלוף אל המושבה. שלושה
בתים נהרסו והערבים בקשו שביתת נשק, שהתקימה זמן קצר בלבד.
בית-קשת, בדומה לישובים נוספים באזור, הותה בסיס ליחידה קטנה
מהמגויסים העירוניים, שהשתיכו לגדוד שקם במרחב. מפקד היחידה נתמנה
מאנשי הקבוצה, שהחל לאמנם ולתרגלם לקרב. ברבות הימים השתתפו בכל
הפעולות שנערכו באזור. המגויסים התקשרו לקבוצה ולאנשיה והפיקו מכך
תועלת הדדית ועניין. ה"פנפילובאים" — קראנו להם בחיבה, אף הם ידעו
להעריך את הקבוצה ורוח אנשיה וספגו ממנה לא מעט.

המלחמה על התחבורה החריפה. שרידי גשר השראר פוצצו לגמרי.
אם עד כה כמעט ולא היו קרבנות, הרי עכשיו נפלו. כך ארע בראשית
מרץ: מכונית משא שנסעה לכוון עפולה, הותקפה במקום המועד —
בודי שראר. מאחר שהגשר נהרס כליל, נטתה התנועה אל דרך העפר
המובילה לדבוריה. ירדה לודי בשפוע קל ועלתה חזרה תוך עקולים אחדים
לכביש, לעברו השני של הגשר. דרך זו, שהיתה בכי רע, — האיטה מהלך
כל מכונה ומכאן נוצרו תנאים נוחים נוספים לאויב להתנקש בתחבורה.
באחד העקולים הותקפה המכונית, נפגעה במנועה ולא יכלה להמשיך. נוסעיה
קפצו ונסו להמלט, אך שתי — שתי בנות משק גבת, נפגעו בכדורי
המרצחים ונהרגו. אחד הנוסעים, שהצליח להגיע לדברת, הועיק תגבורת.
כשהגיעו למקום לא היתה כבר הכנופיה והמכונית נמצאה שדודה. לאחר
חפוש, נמצאו גופות הנערות והובלו לגבת. רצח זה זעזע את כל הסביבה.
מיד למחרת נערכה פעולת תגמול על בתי הערבים בסביבת השראר,
שהיו בסיס להתקפת אתמול. כל הבתים נהרסו. כחמישה-ששה גברים
נהרגו ואילו הנשים והילדים הוברחו לעבר דבוריה. עם זאת, בצד שיטת
הלווי הצמוד לשיירות, שנסעו בדרך זו, נתפסו הגבעות, שבסביבת השראר,
על ידי יחידות הבטחה. בצורה זו קוימה התעבורה בקטע זה. לא אחת
הגיעו הערבים לקרבות קלים עם המבטיחים, אך לא הצליחו לפגוע
בתחבורה.

המאבק על התחבורה הגיע לשיאו בקרב שפרץ ליד מחסומי לוביה
בין כתת המ"ג של נוטרי סג'רה, שהבטיחו שיירה בלווי, לבין עשרות
רבות של לוביאנים מזוינים. היה זה קרב גבורה בתנאים נואשים. שמונת
הנוטרים החזיקו מעמד בפני התוקפים, הדפו מדי פעם את נסיונות האגוף

לוחמי תש"ח

תאור הקרב

ובא יומה של בית-קשת.

— — — ב-16.3.48 בבוקר יצאה כיתה בת 8 אנשים מחברי בית-קשת לסייר את גבעת ה"שהב" שממערב למשק. בהיותה על הגבעה הותקפה הכיתה מן המארב ע"י כנופיה מזוינת. פליט אחד בלבד הצליח להמלט בחזרה לבית-קשת. גורל שאר החברים לא נודע. בהשמע היריות הוועקו כל חברי המשק לעמדות. במקום היו מצטים, כיון שרבים מן החברים היו מחוץ לבית.

כיתת תגבורת, מן היחידה הניידת של "ברק" שחנתה בסגירה, הגיעה לשוקא-לחאן. ב-9.00 בקירוב, יצאה דרך חורשת הזיתים, מערבה, לעבר הגבעות מצפון ל"שהב" על מנת להגיע משם אל הגבעה. בדרכה גלו אליה חוליה מקלעית מאנשי בית-קשת. האויב, שלמשמע היריות הגיעו אליו כוחות נוספים מאנשי הכנופיות וכפרי הסביבה, חסם באש חזקה את דרכה של

התגבורת, שבקושי רב הצליחה להחלץ בגשם ובבוץ ולסגת בשלום לעבר בית-קשת. האויב, שבינתיים הגיע מספרו למאות אנשים, מזוין ברובים ומקלעים, — התפזר על הגבעות שממערב והתקרב, ברדיפתו אחר התגבורת למחנה, תוך יריות בלתי פוסקות. האנשים בעמדות דרוכים היו לקבל את פני ההתקפה המתקרבת. גשמים, שהחלו לרדת והתחמקות התגבורת הישהו את התקדמות האויב שתפס את עמדותיו בגבעות הסלעים שליד דרך שוקא-לחאן—הזפת, על ה"שהב" ובגבעת שלושת הבתים. הריכוזים הגדולים נסוגו אל סביבת בתי ה"דהראת".

בינתיים הוועקו לבית-קשת תגבורות מכל הסביבה הקרובה והרחוקה. הגיעו יחידות "בדק", פל"מ מעמק הירדן, מיחידת ההבטחה של מטה החטיבה ביבניאל ומהישובים הסמוכים ולהם מכונת-יריה צרפתית ומרגמת 3 אינטש עם 15 פגזים (כל הגשק הכבד שהיה במרחב). מאחר שלא נואשנו עדיין מהצלחת הכיתה וסברנו, כי יתכן ומצאו להם מסתור באחת המערות שעל ה"שהב", וכן כדי להרחיק את הערבים המכותרים מסביב — יצאו יחידות התגבורת, בשעה 2.30 אחה"צ, לקרב. שתי מחלקות התקדמו לעבר ה"שהב" בשתי זרועות. המחלקה שמצפון, שנעצרה לפני הגבעה, לא יכלה להמשיך מחמת האש הלחכנית, שהאויב המסיר לעברה. הם היו במישור פתוח, חסר מחסות; האנשים שכבו בתוך קפלי הקרקע ובחריצי החריש מלאי המים, וענו משם באש וריחקו ממקומם את כל הגורה הצפוגית של שדה-הקרב. המחלקה שמדרום נכנסה לקרב קשה עם הערבים שהתבצרו על ה"שהב" וגבעת שלושת הבתים. ליחידה היו נפגעים, שהובלו ע"י חבריהם בחזרה אל מקום איסוף הפצועים, ליד המעיין, ומשם העבירם הטרקסור לחבישה לבית-קשת. הבוץ והשלוליות הכבירו מאוד על מהלך-הקרב. מלבד זאת היה לאויב יתרון מאחר ש"רכב" מעל הגבעות על פני כל המישור, שבו התנהלו אנשינו. לעזרת היחידה הנלחמת משמאל נשלחה מחלקה נוספת, שבסיועה נכבש הקטע הדרומי-מזרחי של ה"שהב". הקרב ניטש במרכזו של ה"שהב", בקרבת החרוב. לוחמים נוספים נפגעו. החובש נהרג שעה שחבש את אחד הפצועים. לחץ האש של האויב גבר, והמחלקות נסוגו במקצת, אך לא הירפו. מכונת-היריה והמרגמה, שהוצבו בחצר המשק, פתחו בצרורות אש ופגזים לעבר כל ריכוז או תגבורת יורדת של האויב, שנראו בטוחים הרחוקים. הקרב נמשך עד לפנות ערב. מאחר שהתחמשת החלה לאוזל והסיכויים לכבוש את הגבעה פחתו — נאלצו המחלקות לסגת, כששלושה הרוגים ושמונה פצועים בין חבריהן. הנסיגה בוצעה בחיפויים הדדיים של יחידות-המשנה. עוד לפני שער המשק נפגעו אנשים, שהצטופפו בריכוז. היחידות הגיעו בחזרה לבית-קשת. הפצועים הובלו מיד לבית-החולים. איש משבעת הנעדרים לא נמצא עד או.

למחרת המשיכו הגשמים לרדת והאויב צלף כל הזמן לעבר הנקודה. מחלקה אחת היתה ערוכה במקום לכל התקפה שלא תבוא. רק כעבור יומיים, לאחר משאיזמתן, הוחזרו הגויות והובאו לקבורה. היו אלה הימים הקודרים ביותר של האיזור, ונתוספו לכך עוד מכות קשות, שהוכינו באיזורים אחרים של הארץ.

תאריך נפילתו של מנחם ז"ל

מן הארכיון

- 16.3.48 — כתת-סיור מחברי בית-קשת נפלה במארב שהונח לה בגבעת-ה"שהב", שליד ערבי-אזובח. תגבורות מגדוד "ברק" חשות לעזרה.
- 19.3.48 — מחלקה מנפת "בנימין" (גלבע), שהניחה מארב למזוינים בקרבת גוריס, הותקפה עד בוקר ונסוגה לזרעים. למחלקה 7 הרוגים.
- 23.3.48 — מחלקה מגדוד "ברק" פוצצה את מעביר-המים שבמעקל הדרך היורדת לבקעת בית-נטופה. במקביל לכך פוצצה יחידת-פלמ"ח את גשר ואדי-רובדייה שבכביש מגדל-מראר.
- 24.3.48 — חבלנים ערביים הרסו בלילה את גשר ואדי-שראר לחלוטין. מכונית-משא שצקפה בבוקר את הגשר ההרוס הותקפה ע"י מזוינים ערביים. שתי בנות ממשק גבת נהרגו.

הספדים:

קשה להעריך את גודל האבידה.

אין הלב משלים והשכל מקבל שלא נראים לעולם. דומה כאלו עודם אתנו ויצאו לנסיעה קצרה על מנת לחזור... בתודעתנו הנם חיים, הנם קימים. הם מהלכים בתוכנו. עצם מעצמנו, בשר מבשרנו נכרת. בטרם נתגלע הקרב שמעו את צלילי הבית הקוראים לארוחת הבוקר וכבר נפנו לחזור — ולא באו עוד. איננו יודעים מחשבותיהם ברגעי הקרב האחרונים. שעה שהמשיכו ללחום כל עוד נשמה באפם וכדורים באשפתם בהגינם על חבריהם הפצועים, והם בודדים מול מאות פורעים שארבו לטרפם. והעזרה לא יכלה להציל.

כך נגדעו אלונים באמצע חייהם.

שוקקי חיים, כמהים לשמחה, לאהבה ולעבודת יצירה. ירדו לטמיון אוצרות בלומים של כשרון עשיה פורה, אמנות, חברות ומסירות ומעינות של כח הגשמה עקבית ורוח חלוצית. יקר וכבד המחיר. אין שלומים לאבדנם ואין נחומים. מי יסביר ויגדיר מהותה של חברותנו, מי ימצה וידלה תכנה? בעמקי לבנו מיטיב כל אחד לדעת מה עמוקים מקורות יניקתה ומה כחה ומשקלה בחייו. הם הלכו מאתנו, ללא צואה וברכת פרידה. אנחנו חבריהם שהכרנום — נדע בלי אומה ודברים — מה צוו לנו במותם. יש ואל מול פני המות, נבחן הכל ונצרה מחדש. בכל אכזריותה נראית הדרך והיא נפתלת וזרועה חללים... ברגעי התיחדות עם זכרם, מתחדשת השבועה ומתחשל הכוח הנפשי וההלטה נחושה להמשיך דרכנו באמץ, להקים בנאמנות ובקנאות את המפעל שבשמו ולשמו נלחמו — ונפלו.

יהי זכרם ברוך!

... היום, בהתנחלנו על ה"שהב",

נעלה גם את זכרם של 16

אנשי ההגנה אשר נפלו על במותי

ה"שהב" בחושם לעזרת בית קשת.

בדמם יתגדל ויתקדש הבנין

שלנו כבנין שלום נצח.

שבועת החטיבה

את ניצבת מולנו שברירית ופגועה,

את ניצבת מולנו עצובה וגאה.

קולך, שנשא אל הרוח, רעד,

דמותך בלבנו חצב הוא לעד.

ספרת על בנים שנפלו, והם כה צעירים.

ספרת על סמלים שנוצרו, על עצים, על שירים.

על "גולני שלי", על גאוות חטיבה,

על מורשת גבורה, שבדם נכתבה.

אז הישרת מבטך, אם שכולה,

אל עיני לוחמים, עיני העצבה כולה.

בקשת שנמשיך לצעוד בגאון

בדרכי הבנים ובמלא האון.

כן. נצעד ונזכור את כולם, אם שכולה!

לך נשבעת היום החטיבה כולה!